

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ВИРОБНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ СОБІВАРТОСТІ

Володимир Цап.

начальник глано-фінансового відділу ПП «Аскон», кандидат економічних наук

Технологічна карта дає можливість контролювати собівартість і визначати мінімально допустиму ціну на сільгосппродукцію. Офіційного її визначення немає, як немає і затвердженої форми (хоча зазвичай її складають і оформляють у вигляді таблиці).

Нотатка

Технологічна карта – це основний документ технологічної документації, в якому плануються технологія виробництва, обсяги робіт, засоби виробництва і робоча сила, необхідна для їхнього виконання, а також розмір матеріальних витрат. Тобто, загалом, там знаходяться відомості про здійснення технологічних процесів.

У сільському господарстві такі карти складають для кожної культури і по окремих видах незавершеного виробництва. У них слід передбачати раціональні й прогресивні технології для умов конкретного підприємства.

За даними Вікіпедії

Правильно складена технологічна карта має давати відповіді на такі запитання:

- які саме операції, передбачені технологічним процесом, необхідно виконати і яка їх черговість?
- яка кількість робочого часу буде потрібна для виконання кожної операції (тобто скільки працівників і протягом якого часу задіяно для її виконання)?
- які потрібні основні засоби, обладнання та інструменти для її виконання?
- які матеріали, сировина (їх кількість та вартість) використовуються у процесі певної операції?
- який має бути результат даної операції?

Як бачимо, для агровиробника технологічна карта – це документ, у якому міститься інформація про наявні трудові ресурси, матеріально-технічні й технологічні можливості, необхідний кількісний і вартісний обсяг сировини та матеріалів для здійснення операцій з вирощування (відгодівлі) певного виду сільгосппродукції.

На жаль, в останні роки питанням формування витрат, собівартості продукції (робіт, послуг) підприємства не надавали належної уваги. Тому багато з них поступово відмовились від складання технологічних карт. Це призвело до викривлення реальної собівартості виробленої продукції, відсутності удосконалення методів планування, обліку, калькулювання й аналізу собівартості продукції та втрати прийомів, напрацьованих у попередні роки. Адже новітні технології виробництва змінюють склад витрат та їх питому вагу у повній собівартості.

Мій двадцятирічний досвід роботи у фінансово-плановому відділі підтверджує, що найбільш вдало процес планування витрат при виробництві продукції рослинництва реалізується саме шляхом складання технологічних карт. Вони складаються перед початком проведення сільськогосподарських робіт, і в міру виконання таких робіт у картах фіксуються фактичні витрати протягом усього процесу виробництва. Це забезпечує постійний операційний контроль за собівартістю культур, що вирощуються. Крім того, доцільно формувати виробничі програми діяльності окремо по кожній сільськогосподарській культурі та в цілому по рослинництву, тваринництву, допоміжних підрозділах.

Хоча як недолік технологічних карт слід відмітити відсутність у них показників, що впливають на отримання кінцевого результату, тобто транзакційні витрати (адміністративні витрати, витрати на збут тощо).

Відсутність нормативної бази щодо складання технологічних карт та їх обов'язковості призводить до неналежного обліку статистичної собівартості. Єдиний документ, у якому згадуються технологічні карти, – це «Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств», затвержені наказом Міністерства аграрної політики від 18.05.2001 р. за № 132 (далі – Методичні рекомендації).

Так у п. 3.6 Методичних рекомендацій зазначено, що при складанні технологічних карт і при калькулюванні собівартості продукції (робіт, послуг) витрати згруповуються таким чином (див. таблицю).

Статті витрат	У рослин-ництві	У тварин-ництві	У допом. вироб-вах	У підсоб. пром. вироб-вах
Витрати на оплату праці	+	+	+	+
Насіння і посадковий матеріал	+			
Паливо і мастильні матеріали	+	+	+	+
Добрива	+			
Засоби захисту рослин і тварин	+	+		
Корми		+	+	
Сировина і матеріали (без зворотних відходів)			+	+
Роботи і послуги	+	+	+	+
Витрати на ремонт необоротних активів	+	+	+	+
Інші витрати на утримання основних засобів	+	+	+	+
Інші витрати	+	+	+	+
Непродуктивні витрати (в обліку)	+	+	+	+
Загальновиробничі витрати	+	+	+	+

З чого почати при складанні технологічних карт.

Для підприємств, які не мають технологічних карт, пропоную почати з поелементної деталізації витрат на вирощування посіяних культур. Наведу умовну деталізацію витрат при вирощуванні товарного насіння соняшнику (див. таблицю на с. 23).

Другим етапом є складання безпосередньо технологічної карти. Зразок наведено на с. 24. Перелік робіт, урожайність і витрати заповнені на умовному прикладі підприємства, яке має зрошувальні землі.

Технологічна карта складається спеціалістами підприємства (економістом, інженером, агрономом, іншими спеціалістами) та затверджується керівником підприємства.

ДЕЯКІ ПОРАДИ

- Для підприємств, що не склали технологічну карту на початку року, планові показники доцільно поставити на рівні фактичних витрат, що вже здійснені протягом цього року, або з урахуванням цінової політики.
- Перед початком планування господарству необхідно чітко визначити, на яких етапах буде здійснюватися контроль за витратами, які цикли виробництва будуть задіяні і, відповідно, яким чином буде виконуватися головна мета підприємства – підвищення рівня доходності, що дає змогу вести розширене відтворення.
- Витрати, що займають найбільшу частку у складі витрат (паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива, засоби захисту рослин тощо) та безпосередньо залежать від інфляційних процесів і курсових різниць, доцільно групувати в окрему економічну категорію. Це дасть змогу розраховувати вплив зміни їх вартості на повну собівартість і прибутковість діяльності.
- При розрахунку планового річного фонду заробітної плати потрібно враховувати очікуваний індекс інфляції (підприємство визначає його самостійно). Наприклад, фонд зарплати минулого року по категоріям працівників збільшити на індекс інфляції, що склався за минулий рік (тобто запланувати, що темпи інфляції поточного року залишаться на рівні минулого).
- Оскільки сільгосптоваровиробники найчастіше поділяють витрати на постійні та змінні, то постійні, які не змінюються від обсягу виробництва (амортизація, орендна плата (якщо вона не індексується) тощо), можна планувати на рівні минулого року (якщо кількість основних засобів та орендована площа не змінювалися).

ДЛЯ КЕРІВНИКІВ

Слід наголосити, що керівники більшості агропідприємств мають у своєму розпорядженні дані про виробництво, обсяг продажу, рівень витрат тощо лише через певний проміжок часу з відчутним запізненням. Тому рішення часто приймаються без певного аналітичного обґрунтування.

Для прийняття ефективного рішення необхідно формувати відповідну інформаційну базу. Тобто вести облік фактичних даних (на основі бухгалтерського, статистичного, податкового обліку), порівнювати їх з плановими та минулорічними. Крім того, слід враховувати, що контроль за економічними показниками має супроводжуватися контролем за технологією виробництва. Поєднання такого контролю, на моє переконання, повинно здійснюватися саме через технологічну карту. Адже по ній можна відстежити кінцеві результати та повну собівартість, яка є мінімально допустимою ціною (індикатором нижньої ціни) реалізації виробленої продукції.

Умовна деталізація по елементам витрат при вирощуванні товарного насіння соняшнику

Найменування	Набір показників (планові і фактичні з поетапним їх корегуванням)
Види польових робіт, з якими пов'язані витрати на вирощування	
Осінь-зима	Об'єм робіт, склад агрегату, норма виробітку, затрати праці та її оплата по окремих видах робіт, кількість і вартість витрачених матеріалів, сировини (пально-мастильні матеріали, насіння, мінеральної добрива, засоби захисту рослин тощо) та загальногосподарські витрати.
Підготовка ґрунту (дискування, обприскування гербіцидами)	
Весна-літо	
Процес виробництва (дискування, навантаження мінеральних добрив, внесення мінеральних добрив, передпосівне боронування, культивування, підвезення води, обприскування, протруювання насіння, посів, боронування сходів, міжрядний обробіток, лушення, приготування робочих сумішей, збирання, відвезення зерна тощо)	
Види витрат по елементам	
Затрати на оплату праці	Витрати людино-годин.
Пряма заробітна плата	Сумарний розмір витрат по кожному елементу та в розрахунку на одиницю площі.
Лікарняні, вихідні, відпускні	
Зарплата допоміжних підрозділів	
Премії, інші види оплати праці	
Нарахування на заробітну плату	
Витрати на доробку зерна	
Оплата сторонніх організацій (наприклад, збирання)	
Зрошення	
Амортизація	
Витрати на ремонт	
Транспортні витрати	
Єдиний податок	
Орендна плата	
Інші види витрат	
Насіння	Розмір витрачених ресурсів у фізичних одиницях (тоннах, літрах тощо), ціна за одиницю, загальна вартість по елементам витрат, витрати на одиницю площі.
Міңдобрива, всього	
в т.ч. по видам, наприклад, КАС – 32, аміачна селітра, карбамід	
Паливно-мастильні матеріали	
Засоби захисту рослин, всього	
в т.ч. по видам, наприклад, «Голд-стар», «Ультасил-дуо», «Глифовит», «Топ-ефект», ФАС, інші	
Сума накладних витрат	
Адміністративні витрати	Сума поелементних накладних витрат в розрахунку на одиницю площі.
Витрати на збут	
Відсотки (банк)	
Відсотки (лізинг)	
Інші витрати	
Розрахунок фінансового результату	
Повна собівартість продукції, грн	Планові і фактичні показники.
Собівартість, грн за 1 ц	
Середня ціна реалізації, грн за 1 ц	
Валовий дохід (виручка), грн	
Прибуток	
Рівень рентабельності	

УМОВНИЙ ПРИКЛАД ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КАРТИ ПО ВИРОЩУВАННЮ ТОВАРНОГО НАСІННЯ СОНЯШНИКА

Найменування робіт	Од. вим.	Обсяг робіт, га		Перелік основних засобів				Норма виробітку, га		Кількість нормо-заяв		
				Найменування	Обслуговуючий персонал, люд							
		план	факт		Механізатори	Ін. робітники	план	факт	план	факт	план	факт
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Осінь-зима												
Дискування	га	1116		ДЖОН БДМП-6	2				28.0		39.9	
Дискування	га			Т-150 БДЛП-8								
Весна-літо												
Дискування	га			ДЖОН БДМП-6								
Дискування	га			Т-150 БДЛП-8								
Боронування	га	1116		Т-150 СГ-21	2				73.0		15.3	
Передпосівна культивування 6-8/10-12	га	1116		Т-150 КПС-4(2)	2				35.2		31.7	
Передпосівна культивування 10-12	га			МТЗ-80 КПС-4								
Передпосівна культивування 10-12	га			Найман. Т-150 КПС-4								
Боронування	га			МТЗ-80 БЗП-15.2								
Посів	га			ДЖОН- ДИР Оптима								
Посів	га			МТЗ-80 Майя								
Потравка насіння	т	6.138		вручну			1		0.7		9.3	
Посів	га	1116		ДЖОН-ДИР	2				60.0		18.6	
Підвіз води 2р.	т.	223.2		Т-150 РЖТ	1				15.0		14.9	
Обприскування 2р.	га	2232		МТЗ-80 ОП-2000	2				75.0		29.8	
Боронування сходів	га	1116		Т-150 БЗП-15.2/МТЗ	2				69.0		16.2	
Боронування сходів	га			Т-150 СГ-21								
1-я Міжрядна обробка	га	1116		МТЗ-80 КРН-5.6	2				17.9		62.3	
1-я Міжрядна обробка	га			МТЗ-80 КРН-5.6 найман.								
2-я м/о з окучуванням	га	1116		МТЗ-80 КРН-5.6	2				20.6		54.2	
Підготовка робочої суміші	га	2232		бетономіш.			1		75.0		29.8	
Збір урожаю	га	1116		ДЖОН-ДИР	2				40.0		27.9	
Транспортування зерна	т	1674		ГАЗ-53			4		30.0		55.8	
Транспортування зерна на склади	т	1674		ГАЗ-53			4		30.0		55.8	
Всього					19		10				461.3	

ТАБЛИЦЯ 2.

Найменування витрат	На 1 га		Сума, грн	
	план	факт	план	факт
Витрати праці люд.-год.	3.02		3 368.91	
Доплата за класність	14.83		16 553.63	
Лікарняні	11.54		12 881.75	
Вихідні	5.77		6 440.88	
Відпускні	11.54		12 881.75	
Зарплата допоміжним підрозділам				
Всього з/п	144.28		161 021.89	
Нарахування на зарплату (ЄСВ)	31.74		35 424.82	
Витрати на доробку зерна	210.00		234 360.00	
Оплата сторонніх організацій, (міжрядна обробка)	0.00			
Зрошення				
Амортизація	156.71		174 888.36	
Витрати на ремонт	202.70		226 213.20	
Автотранспорт	270.00		301 320.00	
Єдиний податок	237.68		265 250.88	
Орендна плата (земля)	1 096.80		1 224 028.80	
Всього	2 349.92		2 622 507.95	

Найменування витрат	Од. вим.	Кількість	
		план	факт
Насіння	кг	6138	
Міндобрива всього		0	
в.т.ч. КАС - 32	кг		
аміачна селітра	кг		
ПММ д/т		47990	
Засоби захисту рослин в т.ч.			
гліфосвіт/теліос	л.	2232	
селеніт	л.	0	
матадор	кг	61.38	
голд стар/гран-стар/гренадер	л.	16.74	
грінфорт КД 500 (дезозел)	л.	0	
селефл/грінфорт ПМ500	л.		
Всього			

